

Vergaderjaar 2007–2008

31 250

Beleidsbrief Ontwikkelingssamenwerking

30 234

Toekomstig sportbeleid

Nr. 7

**BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN VOLKSGEZONDHEID,
WELZIJN EN SPORT EN DE MINISTER VOOR ONTWIKKELINGS-
SAMENWERKING**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 8 februari 2008

Hierbij sturen wij u de beleidsbrief Sport en Ontwikkeling. In de beleidsbrief bouwen we voort op de recente OS-beleidsbrief «Een zaak van iedereen» (Kamerstuk 31 250, nr. 1) en VWS-beleidsbrief «De Kracht van Sport» (Kamerstuk 30 234, nr. 13) en geven we nadere uitwerking aan onze intenties. Die inzet beoogt de waarde van sport internationaal beter te benutten en op een bescheiden maar katalyserende wijze bij te laten dragen aan armoedebestrijding, welzijn en vredesopbouw in ontwikkelingslanden.

Aan de verdere uitwerking van de beleidsnotitie wordt inmiddels voortvarend gewerkt:

- De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft aan 10 ambassades budget gedelegeerd voor een lokaal programma Sport en Ontwikkeling.
- De staatssecretaris van VWS heeft NOC*NSF gevraagd met een Plan van Aanpak te komen gericht op de ondersteuning van gezamenlijke programma's van Nederlandse sport- en sport & os organisaties in diverse ontwikkelingslanden.
- Een gezamenlijke werkgroep van de ministeries BZ en VWS is gestart gericht op te ontwikkelen activiteiten in 2008, 2009 en 2010 vooruitlopend op de WK voetbal 2010 in Zuid-Afrika.
- Deelname aan de VN werkgroep Sport voor Ontwikkeling en Vrede is gerealiseerd en krijgt een vervolg op 7 augustus 2008 voorafgaand aan de Olympische Spelen in Beijing.

De staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
M. Bussemaker

De minister voor Ontwikkelingssamenwerking,
A. G. Koenders

Beleidsnotitie «Een kans voor open doel. De kracht van sport in ontwikkelingssamenwerking»

«Sport has the power to change the world. It has the power to inspire. It has the power to unite people in a way that little else does. Sport can awaken hope where there was previously only despair.»

Nelson Mandela

1 Inleiding

Wereldwijd groeit de overtuiging dat sport vanwege haar maatschappelijke betekenis, haar populariteit en haar zichtbaarheid een katalysator én een veelzijdig instrument kan zijn voor het helpen bereiken van specifieke ontwikkelingsdoelen. Ook de Verenigde Naties (VN) spelen hierbij een prominente rol. De benoeming van Adolf Ogi tot Speciaal VN Adviseur voor Sport voor Ontwikkeling en Vrede (2001), het uitbrengen van het rapport «Sport for development and Peace» opgesteld door een speciale werkgroep van gezamenlijke VN organisaties (2003) en het internationale VN jaar voor Sport en Lichamelijke Opvoeding (2005) hebben er toe geleid dat sport wordt erkend als middel voor het bevorderen van ontwikkeling, gezondheid, onderwijs en vrede. In meerdere VN resoluties wordt een oproep aan overheden en lidorganisaties gedaan om sport te integreren in de programma's gericht op het behalen van de millennium ontwikkelingsdoelen (MDG's).

Deze internationale oproep vraagt ook in Nederland om een passende inzet. Wij hebben bij ons aantreden dan ook een gezamenlijke nieuwe impuls voor sport en ontwikkelingssamenwerking aangekondigd. Daarmee gaan wij in op de wens van organisaties en overheden in het Zuiden én in Nederland. Bovendien sluit een dergelijke gezamenlijke inzet aan bij de in de Schokland akkoorden centraal staande idee van samenwerking; op het behalen van de MDG's gerichte samenwerking tussen Nederlandse particuliere organisaties en de overheid.

In het onderhavig document bouwen we voort op de recente OS-beleidsbrief «Een zaak van iedereen» en VWS-beleidsbrief «De Kracht van Sport» en geven we nadere uitwerking aan onze intenties. Die inzet beoogt de waarde van sport internationaal beter te benutten en op een bescheiden maar katalyserende wijze bij te laten dragen aan armoedebestrijding, welzijn en vredesopbouw in ontwikkelingslanden. Daarbij willen wij waar mogelijk aansluiten bij de bewezen expertise, eigen motivatie en enthousiasme van de Nederlandse sportorganisaties en sporters. De nadruk zal liggen op het stimuleren van actieve deelname van kansarme groepen aan goed begeleide sportactiviteiten, gericht op maatschappelijke doeleinden zoals emancipatie, conflictbeslechting, gezondheid en educatie. Het uiteindelijke doel is dat overheden en organisaties in ontwikkelingslanden zelf in staat zijn de kracht van sport- en spelprogramma's optimaal en duurzaam te benutten.

Onze inzet zal zich in eerste instantie concentreren op sport- en ontwikkelingsprogramma's in landen waarmee Nederland een bijzondere relatie onderhoudt: de reguliere OS partnerlanden inclusief de landen waarmee VWS samenwerkt op het terrein van sport en de prioritair fragiele staten. Hiervoor is voor de jaren 2008–2011 een budget van totaal circa zestien miljoen euro beschikbaar. Bij de opstelling van de notitie zijn Nederlandse organisaties verenigd in het Netwerk Sport en Ontwikkelingssamenwerking betrokken¹. De notitie schetst het kader voor de komende vier jaar. Door middel van dit kader zullen sport- en ontwikkelingsorganisaties en ambassades worden aangemoedigd om meer sportieve activiteiten te ondersteunen.

¹ In het netwerk Sport & Ontwikkelingssamenwerking komen circa 35 actieve sport- en ontwikkelingsorganisaties bij elkaar voor informatie uitwisseling, deskundigheidsbevordering en waar mogelijk het bevorderen van samenwerking. Het netwerk wordt ondersteund door het Nederlands Centrum voor Duurzame Ontwikkeling (NCDO). In bijlage 1 van deze notitie worden deze organisaties genoemd.

2 De kracht van sport

2.1 Sport

In overeenstemming met de definitie van de Verenigde Naties gaat het bij sportactiviteiten om een breed scala van activiteiten zoals spel, recreatie, gereglementeerde of wedstrijdsport en inheemse sporten en spellen. Kenmerkend voor sportactiviteiten is dat het vormen van voornamelijk fysieke activiteiten betreft die bijdragen aan lichamelijke fitheid, mentaal welzijn en sociale interactie.

Sport staat ook voor een sector: een sociale infrastructuur met landelijke en lokale organisaties zoals sportbonden en Olympische Comités, opleidingsinstituten, een netwerk van clubs, sportbuurtwerk, «sport-for-all» bewegingen en commerciële sportaanbieders.

Bijzonder aan sport zijn de aansprekende rolmodellen, zowel in de ontwikkelde als in de minder ontwikkelde wereld die er voor zorgen dat sport een enorm bereik heeft via de stadions en de media ook bij mensen die zelf niet aan sport (kunnen) doen.

2.2 De waarde van sport

Uitgangspunt is dat sport en ontwikkelingssamenwerking elkaar kunnen versterken en aanvullen door samenwerking te realiseren binnen programma's en tussen organisaties en overheden.

Wereldwijd wordt sport gezien als een potentiële katalysator voor ontwikkeling. Het is een «mindset» die bijdraagt aan zelfvertrouwen, moed en kracht en de mogelijkheden om het lot in eigen hand te nemen. De populariteit en aantrekkingskracht van sport is onder de bevolking in veel ontwikkelingslanden niet te overtreffen; het is niet alleen vaak het gesprek van de dag, ook nationale en internationale sportcompetities worden via de media op de voet gevolgd. Het economische belang van sport is enorm toegenomen zo blijkt ook uit het VN rapport «Sport for Development and Peace». De betekenis voor nation-building wordt in landen met een grote diversiteit aan bevolkingsgroepen breed aanvaard. Het nationale team is van iedereen ongeacht huidskleur of etniciteit.

Het doen aan sport, de sportindustrie, de organisatie van grote sportevenementen en het opkomend (sport)toerisme verschaffen werk en inkomsten. De verwachting is dat het WK voetbal in 2010 in Zuid-Afrika de komende jaren een extra bijdrage aan het BNP van ongeveer 2,7 miljard euro en een groei van 159 000 banen kan opleveren, terwijl de indirecte baten uiteindelijk nog groter kunnen zijn. Het evenement zal eveneens een economisch uitwaaiereffect hebben in de omliggende landen (EVD, 2006).

Bovendien wordt de waarde van «sport for all», het *zelf* doen aan sport en goed sportonderwijs, steeds meer erkend. Sport is niet alleen ontspannend; het bevordert een gezonde leefstijl voor iedereen, het biedt structuur en stimuleert vaardigheden zoals samenwerken, respectvol omgaan met anderen en leidinggeven. Het besef is gegroeid dat sport en spel juist van grote waarde kunnen zijn in achterstandsgebieden, zoals in de sloppenwijken van grote steden. Het draagt immers bij aan sociale samenhang en de integratie van specifieke groepen en individuen. Sport biedt tevens een structuur voor het bereiken van MDG's op het terrein van gezondheidszorg, onderwijs en gelijke behandeling van mannen en vrouwen.

Het ministerie van Informatie, Cultuur en Sport van Tanzania, een land waar malaria de belangrijkste doodsoorzaak voor kinderen vormt, koos ervoor om in rurale gebieden voetbalcompetities op te zetten omdat daarmee veel meer mensen dan gebruikelijk bereikt zouden worden. Het resultaat was dat meer mensen dan voorheen werden geïnformeerd over de noodzaak geïmpregneerde klamboes te gebruiken.

Ook in moeilijke omstandigheden zoals in vluchtelingenkampen, in (post-) conflictsituaties, bij het helen van emotionele wonden en het verwerken van traumatische ervaringen blijken sportprogramma's succesvol te kunnen zijn. Sport is een internationale «taal» waarmee culturele, sociale en etnische verschillen kunnen worden overbrugd. Sport kan de dialoog herstellen waar wapens en bommen domineren, zo stelt Adolf Ogi, Speciaal Adviseur van de VN Secretaris-Generaal voor Sport voor Ontwikkeling en Vrede.

Nederland verleende steun aan een sportprogramma in en rond het vluchtelingenkamp Kakuma in noordwest Kenia. Bij de projectuitvoering waren de Lutherse Wereld Federatie, NOC*NSF en de lokale jongerenorganisatie MYSA betrokken. «De UNHCR heeft bevestigd dat, ondanks het pionieren, de inzet van sport duurzaam heeft bijgedragen aan verbetering van de situatie in Kakuma.» (NCDO, 2005). De spanningen tussen de verschillende etnische groepen in het kamp leken sinds de start van het project te zijn afgenomen. De sportinfrastructuur werd verbeterd en de sportparticipatie nam toe, ook onder moeilijk bereikbare doelgroepen zoals meisjes, vrouwen en vluchtelingen (NCDO database).

2.3 Betrokkenheid van organisaties

– Nederlandse inzet

Een toenemend aantal organisaties is betrokken geraakt bij de ontwikkeling van en door sport. Ondersteunde activiteiten zoals het «Sport en OS» programma van de NCDO, projecten in het kader van samenwerkingsovereenkomsten sport en het PSO programma «Sport en Capaciteitsopbouw» hebben die ontwikkeling gestimuleerd. De diversiteit van projecten is, mede door de verschillende aard en doelstellingen van organisaties, enorm toegenomen.

Op verzoek van hun partnerorganisaties in het Zuiden voeren sportorganisaties train-de-trainersprogramma's uit gericht op sleutelfiguren in de sport, in de townships of op scholen. Maar inmiddels is dat aangevuld met de inzet van overkoepelende sportorganisaties en stichtingen gericht op sport- en ontwikkelingsdoelen in bredere zin. Ontwikkelingsdoelstellingen op het terrein van onderwijs, werkgelegenheid en gezondheid maken deel uit van de recentere programma's en er is gaandeweg meer oog gekomen voor duurzame institutionele capaciteitsversterking. Ook stedenbandorganisaties, (sport)opleidingsinstituten en gehandicaptenorganisaties zetten sport in. Nederlandse ambassades hebben incidenteel lokale initiatieven ondersteund.

Sport is de afgelopen jaren een belangrijk onderdeel geworden van de stedenband tussen Haarlem en Mutare, Zimbabwe. In het kader van het sportproject zijn sportfaciliteiten aangelegd in de high density area's, en werd het «Mutare Haarlem Sportleaders» programma uitgevoerd dat werkloze Mutarese jongeren opleidt om sportactiviteiten voor andere jongeren te organiseren. Deze sportleiders zijn verantwoordelijk voor het opzetten van sportclubs, het verzorgen van sportlessen op scholen en sportbuurtwerk, het verzorgen van sport voor gehandicapten, het opleiden van nieuwe sportleiders en de organisatie van competities en grote sportevenementen. Ook zijn er 300 studenten geschoold in lichamelijke opvoeding op de lerarenopleiding in Mutare.

Tegelijkertijd zijn ontwikkelingsorganisaties de afgelopen jaren sportprojecten als onderdeel van een breder ontwikkelingsprogramma in gaan zetten om bijvoorbeeld een bijdrage te leveren aan maatschappelijke doelen, zoals traumaverwerking, vredesopbouw of HIV/AIDS-preventie.

Het is de verdienste van het «Netwerk Sport en Ontwikkelingssamenwerking» en de daarbij betrokken organisaties met hun succesvolle projecten dat het thema sport en ontwikkelingssamenwerking op de (politieke) agenda is blijven staan, daarmee inspelend op de groeiende internationale aandacht voor het thema.

– *Internationale inzet (meer aandacht en erkenning)*

Landen in het Zuiden erkennen het belang van de brede inzet van sport meer en meer.

Helaas heeft dit nog niet op grote schaal geleid tot een vertaling in goed opgezette eigen programma's en eigen, duurzaam, beleid. Enkele landen laten inmiddels wel zien hoe het kan. Zij worden daarbij ondersteund door meerdere «sportdonoren» zoals Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk, Australië en Canada. Op hun eigen wijze investeren ook Frankrijk (in de francofone landen), Spanje, Cuba, Japan en China in de sport in ontwikkelingslanden¹. In Europa zijn Oostenrijk, Zwitserland en Duitsland op dit beleidsterrein de laatste vijf jaar actief geworden. Het Europees parlement nam in december 2005 een resolutie aan waarin het belang van sport voor ontwikkeling werd onderstreept. In het Witboek Sport van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (2007) wordt sport erkend als een krachtig instrument om onderwijs, gezondheid, interculturele dialoog, ontwikkeling en vrede te bevorderen.

Ook binnen UN organisaties als UNICEF, UNDP, ILO, UNHCR hebben sportgerelateerde activiteiten een plaats gevonden. Sport wordt niet langer alleen ingezet om maatschappelijke boodschappen uit te dragen op grote evenementen als Olympische Spelen en wereldkampioenschappen. Projecten gericht op de opbouw van de lokale sportsector of sportprogramma's als instrument voor het bereiken van millenniumdoelstellingen krijgen aandacht. De VN werkgroep «Sport voor Ontwikkeling en Vrede» stimuleert overheden in ontwikkelingslanden om te investeren in eigen sportbeleid gericht op ontwikkeling.

Een keten van internationale werkconferenties (o.a. Next Step), een internationale tool kit «Sport for Development», mede ontwikkeld door de NCDO, en een uitgebreide internationale database, flankeren de sportprogramma's en bevorderen het beleid en de coördinatie. De resultaten op dit vlak zijn veelbelovend en verdienen verdere ondersteuning.

2.4 Kanttekeningen bij de ontwikkelingen (aandachtspunten)

De afgelopen jaren laten zien hoe de maatschappelijke inzet voor sport zich verder heeft ontwikkeld. Sport heeft erkenning gekregen. Van een sportinclusieve benadering is echter nog geen sprake. Wij zijn van mening dat sport ondersteuning verdient om de maatschappelijke betekenis waar te kunnen maken. Lerend van de opgedane ervaringen dient er bij de inzet rekening te worden gehouden met de volgende punten van aandacht:

– *Het belang van een eigen lokaal sportbeleid als kader*

Het groeiende inzicht en de erkenning dat sport dienst kan doen als een krachtig, praktisch en kostenefficiënt instrument bij het bereiken van ontwikkelingsdoelstellingen is positief. De landen en organisaties in het Zuiden moeten echter wel zelf aan het roer staan. Voorkomen dient te worden dat zij slechts ingaan op een langskomend projectaanbod.

Projecten moeten aansluiten bij het – vaak nog gebrekkige – beleid van het betrokken land, dorp, kamp, of organisatie en dit tegelijkertijd

¹ Daarbij richt China zich hoofdzakelijk op de bouw van stadions en zetten de overige landen vooral expertise in via het uitzenden van deskundigen.

versterken. De ondersteuning van zowel Nederlandse als internationale organisaties dient meer rekening met de lokale omstandigheden te houden en minder te sturen vanuit een eigen westerse methodiek of product.

– *Sport is geen tovermiddel; deskundigheid vereist*

Sport heeft net als bijvoorbeeld dans en muziek ongekende mogelijkheden om op een eigentijdse wijze bij te dragen aan ontwikkelingsdoelen. De inzet voor sport vraagt daarom zorgvuldigheid en deskundigheid. De inzet van jonge vrijwilligers en/of enthousiaste (top)sporters dient altijd goed te worden begeleid en bij voorkeur onderdeel te zijn van een meer omvattend programma om effect te kunnen sorteren. Samenwerking tussen organisaties gericht op sport en ontwikkeling, gericht op deskundigheidsbevordering, uitwisseling van expertise en institutionele opbouw en inkadering verdient blijvend aandacht¹.

– *Sportactiviteiten vragen investeringen in en van de sport zelf*

Een simpele inzet op een sportactiviteit is niet voldoende. De aanwezigheid van lokale multifunctionele accommodaties, organisatorische verbanden, opgeleide trainers en een minimum aan materialen is minstens even belangrijk voor het slagen van ontwikkelingsprogramma's waar sport wordt ingezet. De versterking van de sportsector in ontwikkelingslanden zelf dient dan ook als onderdeel van programma's te kunnen worden meegenomen, zeker als de realisatie van ontwikkelingsdoelen in de toekomst moet worden verzekerd door deze organisaties.

– *Versnippering vraagt aandacht*

Er is een groot aantal sport- en ontwikkelingssamenwerkingsprojecten waarbij de onderlinge afstemming en coördinatie van organisaties, zowel nationaal als internationaal nog te wensen overlaat. Diversiteit van de inzet, zeker vanuit het particulier initiatief, is waardevol, maar meer samenwerking en afstemming zal leiden tot een hogere effectiviteit alsook efficiëntie.

– *Monitoring en meting van resultaten:*

Het zicht op de concrete resultaten van sportprojecten om de waarde van sport goed te kunnen staven, verdient verbetering. Van projecten zijn de resultaten niet altijd duidelijk benoemd en is de verslaglegging beperkt. Monitoring en evaluatie moeten integraal onderdeel uitmaken van projecten. Bovendien leidt de wens tot meer resultaatgerichtheid en doelmatigheid van de inzet ook tot een oproep om te focussen op realistische doelstellingen waar zichtbare effecten zijn te verwachten.

3 Kader voor een gezamenlijke inzet op sport en ontwikkelingssamenwerking

3.1 Gezamenlijke inzet van BZ en VWS

Wij spreken af om ons gezamenlijk in te spannen en onze krachten te bundelen. Het uiteindelijke doel daarbij is dat overheden en organisaties in ontwikkelingslanden zelf in staat zijn de kracht van sport- en spelprogramma's optimaal en duurzaam te benutten.

Daar gaan we ze in ondersteunen door:

- sport- en ontwikkelingsprogramma's te steunen waarin kwetsbare groepen door deelname aan sport en spel sociale en educatieve vaardigheden kunnen ontwikkelen en gezonder en zelfbewuster worden;
- sportprojecten onderdeel te laten zijn van brede programma's gericht op gezondheidsbevordering, vredesopbouw in fragiele staten en conflictpreventie, verzoening en rehabilitatie in (post-)conflictlanden;
- publiciteitsgevoelige (top)sportactiviteiten in het kader van ontwikke-

¹ Vooral voor kleinere sportbonden en stichtingen is het lastig gebleken om op basis van een goede analyse en projectformulering tot op lokale maat gesneden programma's te komen. Slechts enkele van deze organisaties zijn in staat gebleken een bijdrage te leveren aan institutionele capaciteitsversterking en het bereiken van concrete ontwikkelingsdoelen.

ling en vredesbevordering in te zetten, waarbij populaire sporters als ambassadeur én als rolmodel kunnen fungeren.

Wij willen daarbij bijzondere aandacht schenken aan capaciteitsversterking van mensen werkzaam in en met sport, organisaties en overheden. Dit is van belang zowel voor het sportbeleid als voor het zogenoemde sportinclusief beleid binnen sectoren als onderwijs, jeugd en gezondheidszorg. Waar nodig kan op beperkte schaal aanvullend worden bijgedragen aan sportvoorzieningen om de programma's succesvol te laten zijn.

Verder stellen wij ons ten doel het draagvlak in Nederland voor «sport en ontwikkeling» en ontwikkelingssamenwerking in het algemeen, te vergroten door de inzet van Nederlandse sport- en sport & os organisaties.

3.2 Prioriteiten stellen; Geografische prioriteiten en prioritaire doelgroepen

Onze inzet zal zich concentreren op sport- en ontwikkelingsprogramma's in landen waarmee Nederland een bijzondere relatie onderhoudt: de reguliere OS partnerlanden inclusief de sportlanden waarmee VWS al samenwerkt (Suriname en Zuid-Afrika) en de prioritaire fragiele staten. Dat biedt mogelijkheden tot een doelmatige inzet van sport en synergie tussen diverse inspanningen en sectoren.

Met de sportprogramma's willen we ons, aansluitend bij de prioriteiten van zowel het nationale sportbeleid als het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid, voornamelijk richten op jongeren, meisjes en vrouwen en gehandicapten. Ervaringen in het veld leren dat bij deze groepen de spin-off van sport en ontwikkelingsactiviteiten groot is. De activiteiten zullen zich concentreren op stedelijke gebieden waar meer dan de helft van de wereldbevolking leeft, waarvan 1 miljard in sloppenwijken. Hiermee kan het bereik worden geoptimaliseerd.

– Sport voor jongeren

Bij afwezigheid van een toekomstperspectief worden stedelijke jongeren gemakkelijk verleid tot drugsgebruik en crimineel gedrag. Een sportaanbod met breed gekwalificeerde trainers spreekt jeugd echter aan en kan motiveren tot het nemen van nieuwe stappen in hun leven. Door haar structurerende rol (discipline, regels en samenwerking) kan sport een belangrijke meerwaarde leveren aan de opvang van straatkinderen. Wij vinden het daarom belangrijk dat sportcommunity-programma's met sport- en jeugdverenigingen worden uitgevoerd. Deze kunnen een sociaal vangnet vormen en voorkomen dat maatschappelijk achtergestelde jongeren afglijden. Het ontwikkelen van hun organisatorische en leidinggevende vaardigheden verdient daarbij speciale aandacht. Ook de bevordering van sport en lichamelijke opvoeding op scholen steunen wij. Het maakt school voor vele jongeren aantrekkelijker en draagt bij aan een vermindering in schooluitval en verzuim. Bovendien verhoogt lichamelijke oefening de concentratie en schoolprestaties. Een goede opleiding voor sportleiders en sportleraren in ontwikkelingslanden is hiervoor een vereiste.

De Mathare Youth Sports Association (MYSA) in Nairobi, Kenia is een jongerenorganisatie aangestuurd door jongeren zelf, die met behulp van voetbal de levensomstandigheden en de positie van jongeren uit de sloppenwijk Mathare wil verbeteren. Via sport worden diverse initiatieven ontwikkeld, zoals schoonmaakacties in de wijk, vuilnisophaal, Aids voorlichting en leiderschapscursussen. Het betreft een zelfhulpprogramma: jongeren

maken deel uit van een voetbalteam, en zetten zich daarnaast in voor hun gemeenschap. Ook onderwijs speelt een voorname rol. Jongeren die zich twee jaar aan een team weten te committeren, maken kans op een beurs voor een vervolgstudie. In 2003 ontving MYSA voor hun inzet voor de wijk de Prins Claus Prijs.

– Sport voor meisjes en vrouwen

Sport is een modern vehikel om zelfvertrouwen, moed en kracht mee te geven aan meisjes en vrouwen. De beoefening van sport kan meisjes helpen hun zelfbewustzijn, respect voor het eigen lichaam en – seksuele – weerbaarheid te vergroten. Met sport en spel wordt bevorderd dat zij meer zelfvertrouwen krijgen om verbeteringen na te streven en deelname aan sportactiviteiten kan zeer effectief zijn in het ter discussie stellen van sekse-stereotypen en het uitdagen van sociaal-culturele verwachtingspatronen. Ten slotte biedt sport gelegenheid om het sociale netwerk uit te breiden, voorbij gezin en familie. In culturen waar meisjes en vrouwen weinig bewegingsvrijheid hebben kan sport een geaccepteerde activiteit zijn die de mogelijkheid biedt om gedragsalternatieven in praktijk te brengen. Sport is een middel om vrouwen en meisjes uit hun sociale isolement te halen en hun aanwezigheid in de openbare ruimte te legitimeren.

U-Go-Girl! is programma van de Zuid-Afrikaanse NGO SCORE die op lokaal verzoek sport en spel activiteiten organiseert in achtergestelde gebieden in Zuid-Afrika, Zambia en Namibië. Binnen het U-Go-Girl! programma wordt specifieke aandacht gegeven aan al die zaken die meisjes en vrouwen moeten overwinnen voordat ze kunnen gaan sporten. Het gaat daarbij vooral om culturele waarden en normen. SCORE streeft met U-Go-Girl! meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen na door de deelname van de laatstgenoemden aan sportactiviteiten te vergroten, niet alleen als speelsters maar ook als onderdeel van het sportkader (website SCORE).

Afhankelijk van de lokale context kunnen interventies specifiek gericht op meisjes en vrouwen nodig zijn. Het is van belang de belemmeringen voor hun deelname aan – gemengde – sport en spelactiviteiten te begrijpen en de gemeenschap te betrekken bij het wegnemen van deze belemmeringen. Mogelijke drempels zoals veiligheidsoverwegingen, huishoudelijke verplichtingen, normen op het gebied van kleding dienen in de afweging te worden genomen. Specifieke projecten gericht op vrouwelijk kader in de sport, het opzetten van sportieve weerbaarheidstrainingen en het integreren van sport- en beweegactiviteiten bij opvangprojecten zijn wenselijk. Wij propageren het inschakelen van «krachtige» vrouwen uit de internationale sport of de eigen samenleving als rolmodel.

– Sport voor gehandicapten

In veel landen, ook in Nederland, leven mensen met een beperking nog in een isolement zelfs soms verborgen voor de buitenwereld. Deelname aan sport kan ze hieruit halen en zelfs de kans bieden te excelleren. Revalidatie instituten of afdelingen van lokale ziekenhuizen en instellingen voor gehandicapten kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Wij willen de uitwisseling van expertise over aangepaste methodieken, voorzieningen en materialen en het opleiden van begeleiders bevorderen.

Het NCDO programma «Extra Impuls Paralympics» was gericht op de ontwikkeling van de aangepaste sport in ontwikkelingslanden en deelname van atleten uit die landen aan de Paralympics in Athene in 2004. Onderdeel van het programma was tevens een publiekscampagne over sport voor mensen met een beperking gericht op de Nederlandse bevolking.

3.3 Sport samenwerking in het veld ten behoeve van andere ontwikkelingsthema's

Binnen het ontwikkelingsbeleid op het terrein van gezondheidszorg, HIV/Aids bestrijding, onderwijs en conflictpreventie en vredesopbouw, biedt de inzet van sport goede mogelijkheden Nederland sluit daarmee aan bij verschillende andere donoren die deze thema's als prioritair hebben benoemd.¹ De inzet van sport bij deze ontwikkelingsdoelen is echter geen sinecure. Gezien de vereiste deskundigheid komt de Nederlandse inzet het beste tot haar recht als onderdeel van grotere (inter)nationale programma's.

– Gezondheidszorg en HIV/AIDS

De WHO erkent de inzet van sport en bewegen als hulpmiddel bij het gezondheidsbeleid. Sport draagt immers bij aan een gezonde levensstijl, mentaal en fysiek welzijn, zorgt voor een langere levensverwachting en verkleint de kans op verschillende niet-besmettelijke ziekten, waaronder hartziekten en diabetes. Daarnaast biedt sport een structuur voor voorlichting over gezondheid en bij inentingscampagnes. Sportactiviteiten, toernooien en competities worden aangegrepen om HIV/AIDS onder de aandacht van mensen te brengen en informatie te verstrekken over de ziekte, besmettingsmogelijkheden, behandelingsmogelijkheden en taboes te doorbreken. Binnen community programma's gericht op gezondheid kan sport door haar insluitende en veelal informele karakter sociale integratie bevorderen en zo effectief bijdragen aan het verminderen van vooroordelen, stigma en discriminatie van HIV/AIDS patiënten.

Live Safe, Play Safe (LSPS) is een gezondheidsvoorlichting programma van Right to Play «dat zich richt op de voorkoming van de verspreiding van HIV/AIDS onder jonge mensen. LSPS gebruikt sport en spel activiteiten en actieve discussies om kinderen de belangrijkste kennis, houding en vaardigheden bij te brengen waarvan kan worden aangenomen dat deze invloed hebben op het gedrag in het dagelijkse leven.» Van eind 2002 tot begin 2007 ondersteunde Nederland het Sport Health Programme van Right to Play in Mali, Ethiopië, Mozambique en Zambia.

Doordat sport aansluit bij de belangstelling en belevingswereld van jongeren vormt het een geschikt medium om ze te bereiken. Sporthelden in campagnes of in de media zijn goede ambassadeurs om de gezondheidsboodschap over te brengen. Coaches, mits goed opgeleid, zijn in staat om gevoelige gespreksonderwerpen zoals seksueel gedrag aan te snijden. De vooral mannelijke sporttrainers die zelf door hun gedrag ook een risicofactor kunnen vormen voor het verspreiden van SOA's en HIV/Aids, zoals in het verleden is gebleken, verdienen specifieke aandacht. «Peer-to-peer education» met jonge, opgeleide sportcoaches is een beproefde methode. Jongeren dienen actief betrokken te worden bij het ontwerp, de planning, uitvoering en evaluatie van programma's waarvan zij de beoogde doelgroep zijn.

– Vredesopbouw en conflictpreventie

Fragiele staten² herbergen een groot deel van de mondiale armen en worden gekenmerkt door enorme achterstanden op sociaal economisch vlak. De bevolking leidt vaak onder explosieve etnische verhoudingen en onverwerkte geweldstrauma's. Sport kan in die landen mensen weer bij elkaar brengen, en als onderdeel van een meer brede aanpak een bijdrage leveren aan vrede en wederopbouw. Sportactiviteiten ondersteunen wederzijds begrip, respect en acceptatie. Waarden als eerlijkheid, empathie, het belang van regels, van communicatie en samenwerking zijn integraal deel van sport en spel. In postconflictsituaties kan sport mensen in een gespannen context, als vluchtelingen, ontheemden, wezen en

¹ Onder andere: Oostenrijk, Canada, Noorwegen, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk.

² Het zijn landen met grote politieke instabiliteit, veelal het gevolg van interne conflicten en waar overheid en bestuur niet of nauwelijks meer functioneren. Hiertoe behoren landen met een pre-gewelddadig conflict, met een langdurig politiek conflict/impasse en post-conflictlanden.

ex-kindsoldaten, een uitlaatklep bieden voor trauma of agressie. Sport is effectief gebleken om geweld en vijandschap te kanaliseren in discipline en gezonde competitie. We willen bevorderen dat, waar passend, sport wordt ingezet bij verzoeningsprocessen.

Vervolgens kan sport dienst doen als een doelmatig middel bij het normaliseren van het dagelijkse leven. Via de integratie van sport in wederopbouwprogramma's kan binnen korte tijd een duurzame structuur worden neergezet in een chaotische en instabiele omgeving, in het kader waarvan aansluitend allerlei sociale en economische activiteiten in gang kunnen worden gezet. Wij vragen daarbij ook aandacht voor mensen die door landmijnen of aanslagen gehandicapt zijn geraakt en dreigen te worden gemarginaliseerd.

De Nederlandse Sport Alliantie (NSA) en Pax Christi werken samen ten behoeve van het Peace and Sports programme. Doel van het programma is het samenbrengen van «youth warriors» in de Karamajong regio in Noordoost Oeganda, Noord Kenia en in Zuid Soedan. Daarbij wordt sport ingezet als een van de middelen om geweld en veeroven te doen verminderen, en het bevorderen van vrede en sociale cohesie door vijandige bevolkingsgroepen samen te brengen. De uitvoering van het programma ligt in handen van zes lokale organisaties, Pax Christi en de NSA vervullen daarbij een ondersteunende rol.

3.4 Topsporters en sportevenementen, rolmodellen en medium

De aantrekkingskracht van sport maakt haar tot een krachtig communicatiemiddel om maatschappelijke boodschappen over te brengen. De grote media-aandacht voor topsport(ers) en grote sportevenementen versterkt dit. Publiciteitsgevoelige evenementen zoals de Olympische Spelen en de Paralympics, het WK cricket, de «African Cup of Nations», zijn dan ook bij uitstek gebeurtenissen om het communicatiepotentieel van sport en topsporter te benutten in het kader van ontwikkeling en vredesbevordering.

Topsport kan bovendien een positieve rol spelen bij nationale identiteitsvorming, zo bleek onder meer in Zuid-Afrika. De prestaties van een nationaal sportteam kunnen mensen met verschillende achtergronden samenbrengen; topsporters uit ontwikkelingslanden zetten hun land op een positieve manier op de wereldkaart.

Het aanstaande WK voetbal 2010 in Zuid-Afrika biedt ons een uitdagende gelegenheid om de positieve kracht van sport en de kansen die het biedt voor ontwikkeling voor het voetlicht te brengen, zowel in Zuidelijk Afrika als in Nederland zelf. In de aanloop naar en tijdens het WK zullen we samen met Nederlandse sport organisaties en bekende sporters alsook de Zuid-Afrikaanse partnerorganisaties inzetten op een aantal waardevolle activiteiten gericht op sport en ontwikkeling.

Waar nodig zullen we daarbij rekening houden met negatieve aspecten als geweld, discriminatie en randverschijnselen als corruptie, onderdrukkende arbeidsverhoudingen en kinderarbeid in de sportindustrie die gepaard kunnen gaan met een groot evenement. Populaire sporters kunnen ook hier als rolmodel fungeren en deze negatieve aspecten aan de kaak stellen en bespreekbaar maken, zonder dat de positieve waarden van sport in het geding komen. Flankerende projecten rondom dit grote kampioenschap, zoals het inschakelen van kansarme jongeren als vrijwilligers, sport voor meisjes en programma's op scholen dragen er aan bij dat ook andere groepen kunnen profiteren van de enorme uitstraling van dergelijke evenementen. Het is een goed signaal dat FIFA en sportindustrie hun eigen verantwoordelijkheid op dit terrein hebben opgepakt.

4. Implementatie van het beleid

Voor de uitvoering van het hernieuwde beleid zetten wij samen het programma sport en ontwikkelingssamenwerking op, gericht op de ondersteuning van sport- en ontwikkelingsprojecten in het Zuiden en de versterking van lokale structuren daar. Waar mogelijk willen we daarbij gebruik maken van de expertise, de ervaring en het enthousiasme van de Nederlandse sportorganisaties. Randvoorwaarde is dat betrokken projecten in een duidelijke lokale behoefte voorzien en toegevoegde waarde hebben ten opzichte van de eventueel al bestaande samenwerking.

4.1 Uitgangspunten

– *Bundeling van krachten*

Ofschoon een groot aantal Nederlandse sport- en ontwikkelingsorganisaties zijn verenigd in het, door het NCDO gefaciliteerde Netwerk Sport en Ontwikkelingssamenwerking moet de samenwerking nog verder worden geïntensiveerd. Om versnippering van interventies tegen te gaan, wordt een programmatische aanpak nagestreefd en samenwerking tussen verschillende partijen. De programmatische samenhang willen wij stimuleren door enerzijds samenwerking van donororganisaties met overheden en organisaties in het Zuiden te bevorderen bijvoorbeeld via samenwerkingsovereenkomsten zoals bij stedenbanden, en anderzijds door partnerschappen tussen (sport en of ontwikkelings)organisaties aan te bevelen. Het bundelen van initiatieven bevordert efficiëntie, ownership en kwaliteit van de projecten.

Afstemming van interventies zal ook plaatsvinden in het kader van de sportsamenwerkings-overeenkomsten die het ministerie van VWS met enkele landen heeft afgesloten.

Met Zuid-Afrika en Suriname zijn op overheidsniveau tussen de ministeries verantwoordelijk voor sport gezamenlijk meerjarige Plannen van Aanpak vastgesteld. Prioritaire thema's daarin zijn de capaciteitsversterking van de sportsector, sportopleidingen, bevordering schoolsport en gehandicaptensport. Lokale organisaties, waar nodig ondersteund door Nederlandse organisaties, zijn gevraagd uitvoering te geven aan deze plannen. De uitvoering wordt mogelijk gemaakt door financiële inzet van de samenwerkende overheden, aangevuld met fondsen van partnerorganisaties.

– *Duurzaamheid voorop*

Meerjarigheid, capaciteitsopbouw, ownership en inbedding in de lokale structuren dragen bij aan duurzaamheid van de projecten en verdienen daarom specifieke aandacht. De initiatieven en ideeën van lokale partnerorganisaties staan centraal en activiteiten dienen aan te sluiten bij het beleid van lokale partners en dit te versterken.

4.2 Beleidsinstrumentarium

Wij vinden het noodzakelijk om in aansluiting op de bestaande inzet een aanvullende bescheiden maar katalyserende impuls te geven aan het thema sport en ontwikkeling. Daarmee willen we bijdragen een optimale en duurzame inzet van sport als onderdeel van het ontwikkelingsbeleid van zowel landen in het Zuiden als van bij donorlanden en -organisaties. Onze betrokkenheid zal gericht zijn op:

- De inzet van Nederlandse ambassades in partnerlanden;
- De inzet van Nederlandse sport- en sport & os organisaties;
- Deskundigheidsbevordering met specifieke aandacht voor projectformuleringen, monitoring en evaluaties van sportprogramma's;
- Bewustwording door voortzetting van het bevorderen van maatschap-

- pelijk draagvlak voor sport en ontwikkeling, de aanstelling van Lornah Kiplagat als Nederlandse ambassadeur Sport en Ontwikkeling, de betrokkenheid van andere topsporters, aangevuld door profilerende sportprojecten rondom internationale evenementen;
- Actieve betrokkenheid bij de VN Werkgroep «Sport voor Ontwikkeling en Vrede».

4.2.1 Meer aandacht, waar relevant en opportuun, voor sport binnen reguliere OS-programma's aangevuld met een beperkte financieringsfaciliteit voor ambassades

Ambassades in partnerlanden zullen worden gestimuleerd om aandacht voor sport te integreren in sectorale programma's van Zuidelijke overheden en in de programma's van NGO's waarmee een directe relatie bestaat op terreinen als gezondheidszorg, onderwijs en vredesopbouw.

Daarnaast zal een aantal ambassades in OS-partnerlanden en fragiele staten vanaf 2008 meerjarig een beroep kunnen doen op financiële middelen voor het lokaal ondersteunen van sportprojecten voor een totaal van € 6 miljoen voor vier jaar. Activiteiten van lokaal actieve organisaties met structurele aandacht voor het thema sport en ontwikkelingssamenwerking, eventueel in partnerschap met een Nederlandse sport(ontwikkelings)organisatie, komen in aanmerking.

4.2.2. Meer samenwerking aangevuld met een financieringsfaciliteit voor Nederlandse organisaties

Voor maatschappelijke organisaties die een subsidierelatie met het ministerie van Buitenlandse Zaken onderhouden, zoals de medefinancieringsorganisaties, de vereniging PSO en VNG, blijven de mogelijkheden om sportactiviteiten te integreren in diverse programma's behouden. Dat geldt eveneens voor de ondersteuning van sport- en ontwikkelingsprojecten in de programma's als Kleinschalige Plaatselijke Activiteiten (KPA) van de NCDO.

Vanaf 2008 zullen wij via VWS een financieringsfaciliteit beschikbaar stellen voor een totaal van € 6 miljoen voor de periode 2008–2011 voor Nederlandse sportorganisaties actief op het terrein van sport en ontwikkelingssamenwerking en specifieke sportontwikkelingsorganisaties. Medefinancieringsorganisaties met een meerjarige subsidierelatie met het Ministerie van Buitenlandse Zaken zijn uitgesloten van deze nieuwe financieringsfaciliteit. De ondersteuning van Nederlandse sport- en ontwikkelingsorganisaties die een rol spelen bij de uitvoering van de samenwerkingsovereenkomsten op het terrein van sport tussen het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en ministeries in landen als Suriname en Zuid Afrika wordt binnen dit programma voortgezet. De nieuwe financieringsfaciliteit is gericht op ondersteuning van samenhangende sport en ontwikkelingsprogramma's en gekoppeld aan de in hoofdstuk 3 beschreven categorieën interventies van sportprogramma's en inzet van sport in bredere ontwikkelingsprogramma's. In het laatste geval is samenwerking met een specifieke ontwikkelingsorganisatie van belang.

4.2.3 Deskundigheidsbevordering

Een belangrijke plaats in het nieuwe beleid krijgt de aandacht voor programmaformulering, monitoring en evaluatie van de afzonderlijke projecten. Met de organisaties PSO, NCDO en PUM zal overlegd worden hoe dit verder in te richten. Uiteraard dient het een en ander te voldoen aan de vereisten, tegelijkertijd is het noodzakelijk de administratieve en

financiële lasten zoveel mogelijk in verhouding te laten zijn met de beperkte beschikbare budgetten en de inzet van organisaties met een beperkte capaciteit.

De huidige (financierings)relatie met de NCDO op het terrein van deskundigheidsbevordering voor sport en OS blijft gehandhaafd. Binnen het programma Sport en Ontwikkelingssamenwerking van de NCDO staat de verzameling en overdracht van kennis en ervaring centraal, onder meer door bij te dragen aan de internationale Toolkit Sport & Development.

Sinds juli 2005 is de engelstalige toolkit «*Sport for Development*» op internet te raadplegen. De website bevat achtergrondinformatie over sport en ontwikkeling; specifieke gegevens over de relatie tussen sport en armoede, gezondheid, HIV/Aids en gehandicapten; tips voor sportontwikkelingswerkers; en methodes om aan *partnerships* en *capacity building* te werken. De toolkit is ontwikkeld door NCDO in samenwerking met 20 internationale partnerorganisaties.

Bovendien faciliteert NCDO het Netwerk Sport en OS, waaraan circa 35 actieve sport- en ontwikkelingsorganisaties deelnemen.

Met de onlangs opgerichte Inspiratie- en Innovatiegroep sport en ontwikkelingssamenwerking zullen we intensief overleggen. De groep stelt zich tot doel kansrijke initiatieven op het gebied van sport en ontwikkelingssamenwerking te stimuleren en innovatie en kwaliteit van programma's te bevorderen en sluit daarmee aan bij onze wens om een kwaliteitsimpuls te leveren aan de ontwikkelingsbijdrage van sport.

4.2.4. Bewustwording; Ambassadeur en OS activiteiten rondom topsportevenementen

Met het Netwerk Sport en Ontwikkeling zet de NCDO haar coördinerende en aanjagende rol op het terrein van bewustwordingsactiviteiten voort. Van overheidswege zullen de inspanningen worden aangevuld door het benoemen van Lornah Kiplagat als ambassadeur sport en ontwikkelingsamenwerking. De ambassadeur zal naast promotionele activiteiten rondom programma's ook worden ingezet om samen met de bewindslieden het Nederlandse beleid voor het voetlicht te brengen.

De Nederlandse atlete Lornah Kiplagat (36 jaar) zette in 1999 in haar geboorteland Kenia in het stadje Iten een High Altitude trainingscentrum op, «University for Champions». Daar kunnen internationale professionele hardlopers op hoogte trainen, en worden tegelijkertijd Keniaanse meisjes en vrouwen in staat gesteld zich te bekwamen in de sport maar ook in een opleiding, omgaan met computers enz. Lornah Kiplagat maakt zich hard voor de emancipatie in haar geboorteland. Vrouwen nemen daar een ondergeschikte positie in, vooral op het platteland. Op zondag 14 oktober 2007 verdedigde Lornah Kiplagat in Italië met succes haar wereldtitel op de 20 km en verbeterde het wereldrecord op die afstand.

Daarnaast zal er worden ingezet op actieve profilering van het onderwerp sport en ontwikkeling. Het WK voetbal 2010 in Zuid-Afrika lijkt daar een uitgesproken mogelijkheid voor. Bewindslieden zullen daartoe specifieke sport- of daaraan gerelateerde activiteiten stimuleren.

4.2.5 Actieve betrokkenheid bij VN werkgroep

Op internationaal niveau krijgt de Nederlandse betrokkenheid bij sport voor ontwikkeling vorm door deelname aan de VN werkgroep die onder het voorzitterschap van het UNDP en in samenwerking met andere VN organisaties sinds 2005 functioneert. Het betreft een vierjarig initiatief

gericht op de formulering van aanbevelingen voor de integratie van sport en lichamelijk opvoeding in de nationale ontwikkelingsagenda's en in internationaal beleid. Deze activiteiten sluiten aan bij de doelstellingen van het Nederlands beleid. De internationale werkgroep zal haar aanbevelingen presenteren bij de Olympische Spelen in Beijing. Via deze werkgroep wordt bevorderd dat relevante sportactiviteiten worden geïntegreerd in VN programma's en dat daarvoor ook beperkte middelen worden vrijgemaakt.

4.3. Verantwoordelijke actoren

De verantwoordelijkheid voor het rijksbeleid ligt in handen van de bewindslieden voor ontwikkelingssamenwerking en sport. Voor de uitvoering en monitoring van het programma gericht op de Nederlandse sportorganisaties ligt deze verantwoordelijkheid bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De verantwoordelijkheid voor het aan ambassades te delegeren programma «cultuur, sport en ontwikkeling» ligt bij het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het beleid betreffende sport en ontwikkelingssamenwerking zal begin 2011 worden geëvalueerd door een externe evaluator.

4.4 Financiering

Voor financiering van het beleidskader «sport en ontwikkelingssamenwerking» is voor de jaren 2008–2011 in totaal een budget van circa zestien miljoen euro beschikbaar gesteld. Daarvan is 10 miljoen euro bestemd voor de financiering van het nieuwe beleidsinstrumentarium voor ambassades en Nederlandse sport en sport en os organisaties. Overige fondsen worden aangewend voor continuering van de financiële ondersteuning van de NCDO en ondersteuning van projecten in het kader van de sportsamenwerkingsovereenkomsten met Suriname en Zuid-Afrika.

Hulporganisaties

- Cordaid
- COS Nederland
- ICCO
- ISOP
- Oxfam
- Pax Christi
- PUM
- PSO
- SNV
- Terre des Hommes
- Todos
- Unicef
- VSO Nederland
- WarChild

Sportorganisaties

- FASD
- Johan Cruyff Welfare Foundation
- Kalusha foundation
- KNHB
- KNVB
- NebasNsg
- NTTB
- NISB
- NKS
- NOC&NSF
- Respo DS-DI
- Right To Play
- SCORE Nederland
- Stichting Meer dan voetbal
- World Wide Cycling

Onderwijs- en opleidingsinstituten

- CIOS Nederland
- Hanze Hogeschool Groningen
- Hogeschool INHOLLAND
- Hogeschool Windesheim Zwolle
- Nuffic
- Universiteit Utrecht
- USBO

Overig:

- Forum
- VSG
- Stichting Stedenband Haarlem-Mutare
- Stichting Stedenband Groningen-San Carlos
- VNG
- DCDD
- Sondela